

POSUDOK na habilitačný spis

Autor: PhDr. Ľuboš, Kačírek, PhD.

Názov: Národný život Slovákov v Pešťbudíne v rokoch 1850 – 1875. Békešcsaba: Kor/ridor Könyvek – Kor/ridor Knihy, 2016, 401 s.

Ľuboš Kačírek obhájil pred vyše desiatimi rokmi dizertačnú prácu s názvom Nová škola slovenská a jej snahy o modernizáciu slovenskej spoločnosti. Vo svojej ďalšej tvorbe zostal s výnimkou niektorých odbehnutí k muzeológii a literárnej histórii verný blízkym témam a profiloval sa ako odborník na slovenskú politiku a národné hnutie v 50. a 70. rokoch 19. storočia natoľko, že v súčasnosti je najproduktívnejším autorom tohto úseku moderných slovenských dejín.

Predložený habilitačný spis, ktorý tvorí monografia vydaná roku 2016 v Békešskej Čabe, predstavuje doteraz najzásadnejšie a najrozsiahlejšie Kačírkovo dielo. Nemožno povedať, že by historici problematiku Slovákov v Pešťbudíne a ich národné aktivity ignorovali. V slovenskej a maďarskej historiografii sa objavuje dlhodobo najmä v tých prácach, ktoré tematicky súvisia s Novou školou a kollárovska-hamuljakovskou generáciou národovcov. Myslím predovšetkým na diela Bokesa, Butvina, Kostického, Vyvíjalovej, Zapletala.

Koncentrovanejšej pozornosti sa jej však dostáva až v poslednom dvadsaťročí, predovšetkým vďaka maďarským či slovensko-maďarským historikom a literárnym historikom (Kováčová, Halász, Kiss Szemán, Matus, Szarka). Na škodu veci habilitant neanalyzoval pramennú bázu, interpretačné postupy, metodologický charakter a prínos ich prác, i to, v čom na nich nadväzuje a v čom ich prekonáva. To isté mohol aspoň stručne spraviť v prípade starších, no stále dôležitých diel maďarských literárnych historikov Käfera, Sziklaya či Frieda. Tak by presvedčivejšie vyznel aj prínos a originalita samotnej Kačírkovej práce.

Ľuboš Kačírek založil svoju prácu na dlhodobom výskume, dôkladnejšie ako ktokoľvek iný preštudoval dobové slovensky písané periodiká, informácie z nich obohatil o informácie získané z korešpondencie, denníkových záznamov a iných archívnych materiálov. Najlepšie o tom svedčí bohatá faktografia jeho práce. Prináša veľa nových, polozabudnutých i známych faktov a súvislostí. Touto cestou konkretizuje obraz jednej roviny života Pešťbudína v – z hľadiska slovenskej emancipácie relatívne priaznivých – 50. až 70. rokoch 19. storočia.

Predstavuje rad neznámych udalostí, upresňuje ich priebeh a charakter. To isté platí o osobnostiach národovcov, medzi ktorými sa objavili aj dávno zabudnuté postavy rôznorodého hodnotového založenia, záujmov, charakteru, o spolkoch, ich občianskych, cirkevných, zábavných, vzdelávacích aktivitách, o politickom pozadí a činnosti Novej školy, ktorá siahala k najvyšším poschodiam uhorskej politiky a k tzv. slovenskej šľachte, ako aj – po prvýkrát – k masám bezmenných a bezmocných robotníkov na peštianskych stavbách, v továrňach, v dokoch a zúfalo, no neúspešne sa usilovala dať slovenskej politike pevné spoločenské a hospodárske zázemie. Tento plnší a zaľudnený obraz „slovenskej Pešti“ a jeho prirodzená previazanosť tak na verejný a politický život tvoriaceho sa veľkomesta, ako aj na aktivity slovenského národného hnutia je najväčším prínosom práce Ľ. Kačírka.

Ak by som mal zaradiť habilitačnú prácu a celkovú tvorbu Ľuboša Kačírka do rámca súčasnej historiografie, pre ktorú je typická pomaly už neprehľadná rôznorodosť metodologických prístupov, tak by som ich začlenil do toho prúdu, ktorý nadväzuje na tradíciu pozitivisticky ladenej línie historiografie, zakladajúcej sa na zbieraní a utriedení faktov, na vykreslení konkrétnych udalostí a zachytení konkrétnych súvislostí a príčinných prepojení, ktorá má v slovenskej historiografii dlhodobú tradíciu. Zriedkavo sa autor usiluje reflektovať aj moderné trendy súčasnej spoločenskej

vedy, ktoré súhrne možno nazvať antropologickými. Niekedy sa mu to podarilo viac (napr. zachytenie sociálnej siete národovcov), inokedy išlo o málo presvedčivé úsilie (napr. vykreslenie identít peštianskych Slovákov, ich metamorfóz a faktorov týchto premien) Myslím si, že tradicionalisticky ladený prístup Ľ. Kačírka je odôvodnený a oprávnený, v historiografii je dôležité najskôr vytvárať bohatú informačnú bázu, iba na jej základe možno korektne hľadať hlbšie významy, postihnúť všeobecnejšie súvislosti, porovnávať rôzne sociálne systémy a podobne. V tomto smere sa Kačírkove práce stávajú veľmi užitočným východiskovým bodom pre ďalšie, precíznejšie bádanie a poznanie problematiky.

Rozpaky u mňa však vyvolala skôr jeho slabšia disciplína pri písaní práce a občasná rezignácia na analýzu uvádzaných faktov. Napríklad:

– Prvá kapitola práce, bez toho, aby to autor zdôvodnil, predstavuje až tretinu textu, pričom z veľkej časti pojednáva o období, ktoré predchádza jej časovému vymedzeniu (rok 1850). Autor to mal buď zohľadniť v názve práce, alebo túto časť mal skrátiť. Takisto text práce zbytočne naťahoval príliš podrobným zobrazovaním niektorých udalostí, ktoré sa odohrávali mimo Pešti (napr. protestantský patent).

– Kvalite práce neprospieva ani neodôvodnené opakovanie rovnakých informácií (o osobnostiach, udalostiach, lokalitách), občasné preskakovanie z tém na iné témy, viaceré nedomyslené, resp. nejasné či protirečiaci si tvrdenia. Napríklad tvrdenia o negatívnom vzťahu slovenskej inteligencie k Pešťbudínu si protirečia s príkladmi oceňujúcimi toto dvojzestie.

– Mätúco vyznieva i uvádzanie počtu Slovákov v Pešti, najmä v 50. rokoch. Autor na viacerých miestach práce mechanicky preberal informácie o ich počte z rôznych dobových zdrojov. Medzi týmito údajmi boli aj desaťnásobné rozdiely. Zrelému historikovi, akým Ľ. Kačírek už je, sa priam núkala analýza hodnovernosti týchto údajov, či dôvodov obrovských číselných rozdielov. Takto zostala výpovedná hodnota štatistických dát takmer bezvýznamná.

– Habilitant sa pravdepodobne veľmi ťažko lúčil so získanými faktami. Na niektorých miestach jeho text nadobudol až podobu drobnokresby. Namiesto tejto ilustratívnej mohol voliť cestu zovšeobecnenia a tak by bol text jeho práce nielen kratší, ale aj zmyslupnejší.

Text Kačírkovej práce nabáda k zamysleniu sa nad radom problémov, niektoré z nich autor načrtol, no je potrebné ich ďalej dotvárať. Napríklad stereotypný pohľad na Slovákov ako najbiednejšie etnikum Pešti (často sa táto skúsenosť rozširovala na celé Uhorsko). V tomto čase žili v Pešťbudíne masovo Nemci, Maďari, Židia a Slováci, ostatné štyri etniká Uhorska, sociálnou štruktúrou bližšie Slovákom boli v ňom zastúpené oveľa skromnejšie. Prirodzene, že pri pohľade na túto skladbu vyznievali Slováci ako celok skutočne ďaleko najbiednejšie (hoci aj slovenská komunita sa sociálne, vzdelanostne, majetkovo diferencovala, ako to výstižne zachytil Ľ. Kačírek).

Aj pri tejto habilitačnej práci sa vynárajú rôzne terminologické otázky. Pred vyše desiatimi rokmi sa pokúšala predovšetkým skupina historikov-slovakistov na univerzite v Pilišskej Čabe diskutovať o rozkolísanosti a aspoň minimálnom ustálení pojmového aparátu, no jej iniciatíva sa nestretla s očakávaným ohlasom. Terminologické otázky sa týkajú predovšetkým pomenovania javov spojených s Uhorskom, s uhorskou mocou, s mierou homogenity slovenskej spoločnosti, so vzťahom elít a masy komunit, s identitou, jej stálosťou, dynamikou, typmi a podobne. Autor tieto procesy síce zachytil, na škodu veci sa však neoboznámil (vidno to aj z použitej literatúry) s najnovšími teoretickejšie ladenými prácami, napríklad len slovenskými od Holeca, Kodajovej, Kurhajcovej, Mannovej, Ficeriho (úplne nová). Jeho interpretácia mohla byť presvedčivejšia.

Prirodzene, v texte posudzovanej práce by sa dali nájsť ešte ďalšie pozitívne i slabé stránky. Celkovo táto práca vykazuje všetky znaky pôvodného a v mnohých ohľadoch – najmä z hľadiska

faktografie – inováčného diela. Jej autor je v súčasnosti už zrelým historikom, ktorý si našiel priestor v menej prebádaných témach a metodologicky sa vyhraňuje v rámci tradičného (a potrebného) chápania historiografie. Zohľadniac jeho habilitačný spis i celkovú doterajšiu tvorbu, domnievam sa, že je vhodným kandidátom na titul docent. Prácu PhDr. Ľuboša Kačírka, PhD. odporúčam prijať k habilitačnému konaniu.

V Bratislave 25. 9. 2017

Prof. PhDr. Dušan Škvarna, PhD.
oponent